

Adelajda Sielepin

Liturgiczna duchowość maryjna okresu Bożego Narodzenia

Salvatoris Mater 10/4, 97-118

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Misterium wcielenia, które z natury ma charakter chrystocentryczny, także ze względu na swoją istotę, jaką jest przyjęcie przez Syna Bożego natury ludzkiej, wiąże się z postacią najwspanialszej Córy rodzaju ludzkiego, którą jest Maryja, Matka Chrystusa. Fakt ten nie upoważnia nas jednak, by Maryję traktować jedynie instrumentalnie, jako człowieka, przez którego Bóg przyszedł na świat, a Bóg Ojciec podarował nam swego Syna. O tym innym, teologicznym i duchowym wymiarze przekonuje nas niekwestionowany status wybrania¹ Maryi na Matkę Boga, i jego konsekwencje ujawnione w uprzedzającym ustrzeżeniu od grzechu pierworodnego (niepokalane poczęcie) oraz w nienaruszonym dziewictwie, któremu ikonografia² i śpiew kościelny³ poświęcają szczególną uwagę. Sobór Watykański II wyakcentował niepowtarzalną rolę Maryi w dziele zbawienia, która *nierozzerwalnym węzłem złączona jest ze zbawczym dziełem swojego Syna*⁴, i zgodnie z tym przekonaniem uwzględnił ją w roku liturgicznym.

Podjmując temat duchowości maryjnej w okresie Bożego Narodzenia, kierujemy się nie tylko w stronę Maryi, ale także i w stronę Kościoła, którego życie i kult skoncentrowane wokół tajemnicy pierwszego przyjścia Zbawiciela przez Maryję Dziewicę tworzy duchowość o specyficznym profilu. Ujawnia on w poszczególnych członkach Kościoła charakterystyczną relację wobec Boga Ojca,

wobec Syna Bożego i wobec samej Maryi, a także na wzór Maryi, Bożej Oblubienicy i Rodzicielki⁵. Te aspekty w sposób oczywisty stanowią czynniki określające duchowość maryjną okresu Bożego Narodzenia.

Obiektywnym źródłem objawiającym tę duchowość w dziedzinie wiary i kultu Kościoła są teksty liturgiczne, które jednocześnie kształtują duchowość Kościoła. W niniejszym studium, poświęconym duchowości liturgicznej, sięgniemy do posoborowych ksiąg liturgicznych w ich czę-

Adelajda Sielepin CHR

Liturgiczna duchowość maryjna okresu Bożego Narodzenia

SALVATORIS MATER
10(2008) nr 4, 97-118

¹ Por. A. JANKOWSKI, *Blżej Bogurodzicy. Studia z mariologii biblijnej*, Kraków 2004, 27; LG 53, 56.

² Często spotykany w ikonografii motyw dziewictwa Maryi wyraża się w umieszczeniu trzech gwiazd na wizerunku Matki Bożej: na ramionach i na czole, co wskazuje trzy fazy trwania dziewictwa Maryi: po zaślubinach, po poczęciu i po narodzeniu.

³ Np.: *Ranno przedtem i potem z świata podziwieniem* – maryjna antyfona na Adwent.

⁴ Por. SC 103; KKK 964.

⁵ Por. LG 54.

ści dotyczącej okresu Bożego Narodzenia. Będą to mariologiczne teksty z Mszału Pawła VI z ostatniej edycji łacińskiej z 2002 roku oraz z brewiarza. W celu pełniejszego zrozumienia tych tekstów, odwołamy się do ich źródeł oraz miejsc ich występowania w ramach celebracji. Sięgnijemy do tekstów patrystycznych, teologicznych oraz do soborowego Magisterium Kościoła, które odegrało decydującą rolę w redakcji aktualnych modlitw.

1. Analiza teologiczno-liturgiczna tekstów mariologicznych okresu Bożego Narodzenia

Teksty okresu Bożego Narodzenia, także i te mariologiczne, mają przede wszystkim charakter chrystologiczny i soteriologiczny. Tajemnica wcielenia ukazuje Chrystusa jako Syna Bożego, który posłany przez Ojca przyjął ludzką naturę i zapoczątkował czasy zbawienia ludzkości. Obecność Maryi w tym misterium, co odzwierciedla się w niektórych tekstach liturgicznych, pomaga uwydatnić te dwa aspekty: człowieczeństwa Jezusa i początku zbawienia. Teksty układają się w trzy grupy ze względu na chronologię występowania w kalendarzu liturgicznym. Są to modlitwy z Niedzieli Świętej Rodziny Jezusa, Maryi i Józefa, teksty z uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki oraz niektóre kolekty z okresu Bożego Narodzenia. Paralelnie, zgodnie z tematyką, będą uwzględniane teksty z Liturgii godzin.

1.1. Niedziela Świętej Rodziny Jezusa, Maryi i Józefa

Jest to okoliczność, dzięki której temat mariologiczny pojawia się w okresie Bożego Narodzenia po raz pierwszy. Występuje on w modlitwie nad darami:

*Hostiam tibi placationis offerimus, Domine, suppliciter
deprecantes,
ut, Deiparae Virginis beatique Ioseph interveniente suffragio,
familias nostras in tua gratia firmiter et pace constituas. P.Ch.⁶*

*Składamy Ci, Panie, ofiarę pojednania, pokornie błagając,
abyś przez wstawiennictwo Bogurodzicy Dziewicy i świętego Józefa
umocnił nasze rodziny swoją łaską i pokojem. P.Ch.⁷*

⁶ Modlitwa nad darami, Niedziela Świętej Rodziny Jezusa, Maryi i Józefa, MR 161 (= MRP 37).

⁷ W opracowaniu zamieszczono własny przekład tekstów mszalnych.

Modlitwa ta pochodzi z dawnej sekrety niedzieli w oktawie Objawienia Pańskiego o Świętej Rodzinie⁸. Dominuje w niej prośba o przemianę rodzin dzięki wstawiennictwu Maryi i św. Józefa. Odwołanie się do Świętej Rodziny czyni z Niej wzór, a prośba o wstawiennictwo zakłada możliwość uświęcania i upodabniania do Niej rodzin chrześcijańskich. W modlitwie zostały wymienione dwa dary, które wskazują na przemianę rodzin. Są to: łaska i pokój (*familia nostras in gratia [Dei] firmiter et pace constituere*). Oba te określenia – *gratia* i *pax* – w języku biblijnym odnoszą się do Chrystusa, który jest „pełnią łaski” (Łk 2, 40; J 1, 14)⁹ i jej objawieniem (por. 2 Kor 8, 9)¹⁰ oraz pokojem, oznaczającym pełnię dóbr mesjańskich dostępnych w Chrystusie (por. Ef 2, 14)¹¹. W związku z tym Jego pierwsze przyjście (narodzenie w ludzkiej naturze) jest jednocześnie przybliżeniem tych darów, do czego nawiązuje powyższa oracja z okresu Bożego Narodzenia.

We wczesnej tradycji teologicznej znajdujemy związek między tymi faktami, ukazany w Mowie na Narodzenie Pańskie św. Leona Wielkiego. Według niego pokój, jaki przynosi Chrystus, zapewnia wszystkie aspekty łaski, do których należą: dziecięstwo Boże, miłość, jedność i bliskość z Bogiem¹². Urzeczywistnianie się łaski jest możliwe w Kościele przez liturgię, w której uobecnia się Chrystus w swoim zbawczym misterium¹³. Potwierdzają to nawet niektóre formuły wstępne w liturgii Eucharystycznej¹⁴, które tym samym określają znaczenie i cel liturgii. Dzięki niej aktualizuje się w Kościele zbawczy *kairos* dla każdego człowieka, podstawowe dary zbawcze mogą być udziałem ludzi aż do kresu czasów¹⁵. Tym bardziej zrozumiała staje się prośba w intencji umocnienia duchowego ro-

⁸ Por. Bruy II, 821; „Notitiae” 22(1986) nr 7-8-9, 629.

⁹ Por. A. JANKOWSKI, *Listy więzienne*, Poznań 1962, 397; A. SIELEPIN, *Chrystus pośród was – nadzieja chwały*, Sandomierz 1996, 44.

¹⁰ Ten fragment występuje jako czytanie w I Nieszporach Niedzieli Świętej Rodziny.

¹¹ Por. THAT II, 931.

¹² *A cóż bardziej odpowiedniego dla uczczenia dzisiejszego święta moglibyśmy wydobyc z skarbcza hojności Pańskiej, niż pokój, pierwszy dar, ogłoszony przez chór anielski przy narodzeniu Pana? Pokój to rodzi synów Bożych, żywi miłość, stwarza jedność; on odpocznieniem świętych, zaciszem wieczności; jego osobliwym działaniem i szczególnym dobrodziejstwem jest, że odrywa ludzi od świata, a łączy z Bogiem. Dlatego zagrzewa nas Apostoł do zdobywania tego dobra, gdy mówi: „Będąc tedy z wiarą usprawiedliwieni, miejmy pokój z Bogiem” (Rz 5, 1). LEON WIELKI, Mowa 26, 3 (POK XXIV, 103n.).*

¹³ Por. SC 7.

¹⁴ *Łaska i pokój od Boga, naszego Ojca, i od Pana Jezusa Chrystusa niech będą z wami; Łaska i pokój od Tego, który jest i który był, i który przychodzi, niech będą z wami; Łaska naszego Pana Jezusa Chrystusa niech będzie z wami.* Por. 2 Kor 13, 13.

¹⁵ Por. A. SIELEPIN, *Chrystus Omega...*, 80.

dzin, umiejscowiona w kanonie mszalnym jako przygotowanie do aktu oddania się w ofierze z Chrystusem (*familias nostras in tua gratia firmiter et pace constituas*). Pełne zaangażowanie w liturgiczne źródło łaski i pokoju (Chrystus i Jego misterium), które zapowiada pierwsze zdanie omawianej modlitwy (*Hostiam tibi placationis offerimus*), ma przynieść wzrost duchowy rodzin poprzez umocnienie darami oznaczającymi pełnię zbawczego bogactwa.

Z okazji wspomnienia tajemnicy Świętej Rodziny w modlitwie podkreślono rolę wstawiennictwa Maryi i Józefa w doświadczeniu owoców uczestnictwa w sprawowanej tego dnia Eucharystii. Szczególnie wyeksponowano w tej tajemnicy rolę Maryi, którą hymn z I i II Nieszporów tego święta określa jako „łaski skarbnicę”¹⁶, parafrazując biblijne określenie „łaski pełna” (*kecharitōmenē*), przysługujące Maryi jako jedynej spośród ludzi uprzywilejowanej łaską w sposób doskonały ze względu na Boskie macierzyństwo (por. Łk 1, 28). Jako pełnię łaski rozumiemy Jej wolność od grzechu i czystość, która szczególnie predestynowała Ją do Bożego macierzyństwa, i to nie tylko w sensie ontycznym, ale także w sensie uległości wobec Bożego planu¹⁷. Liturgia brewiarzowa przypomina o tym w antyfonach z Modlitwy w ciągu dnia w oktawie Narodzenia Pańskiego¹⁸ oraz w antyfonie do *Magnificat* z II Nieszporów Niedzieli Świętej Rodziny, powołując się na odpowiednie perykopy z Ewangelii św. Łukasza (por. Łk 2, 19. 51; 2, 48n)¹⁹.

Związek między dziewictwem a Boskim macierzyństwem Maryi uwydatnia trzecia strofa hymnu z Godziny czytań z Niedzieli Świętej Rodziny²⁰. W tejsz strofie dochodzi do głosu istotna dla wstawiennictwa służebna rola Maryi nie tylko wobec Jezusa i Józefa, ale także wo-

¹⁶ *Maryjo, łaski skarbnico,
Jedynie Ty zasłużyłaś,
By tulić Pana w ramionach
I karmić piersią matczyną.*

Hymn z I Nieszporów święta Świętej Rodziny Jezusa, Maryi i Józefa, LG I, 374.

¹⁷ Por. J. KUDASIEWICZ, *Matka Odkupiciela*, Kielce 1996, 40.

¹⁸ *Maryja zachowywała w pamięci wszystkie te sprawy i rozważała je w swoim sercu.* Modlitwa południowa, Niedziela Świętej Rodziny; oktawa Narodzenia Pańskiego, LG I, 383.

¹⁹ Por. J. GUITTON, *Maryja*, tł. J. Rybalt, Warszawa 1966, 306-315; A. SIELEPIN, *Między „źródłem” a „szczytem”*, Kraków 2004.

²⁰ *Czysta Małżonka Józefa i Matka
Bożego Syna, obu im służyła
Niosąc zmęczonym swą pomoc i ulgę
W codziennych troskach.*

Hymn z Godziny czytań, Niedziela Świętej Rodziny Jezusa, Maryi i Józefa, LG I, 377.

bec wszystkich członków Kościoła, dla których jest wzorem i wspomoczącą, szczególnie bliską ze względu na Jej człowieczeństwo i udział w doczesnej pielgrzymce człowieka. Wyjątkową rolę Maryi we wstawianictwie ze względu na Jej rodzicielstwo zaznaczają antyfony z I Nieszporów tego święta, jak też antyfony do *Magnificat* z oktawy Bożego Narodzenia²¹. To Ona jako Matka Syna Bożego stanowi kryterium odniesienia dla Józefa i jego rodu²², jak też oś misji Józefa²³. Jest Ona w tekstach liturgicznych zawsze wymieniana przed św. Józefem i zaraz po imieniu Jezus lub w rodzicielskiej relacji do Niego. Ta relacja jest wielokrotnie wspominana w tekstach brewiarzowych jako zapoczątkowanie pokrewieństwa Boga z rodzajem ludzkim²⁴.

1.2. Uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki

Zwieńczenie tematu o dziewiczym macierzyństwie Maryi stanowią teksty z uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki. Kolekta z tej uroczystości w niezmienionej wersji wywodzi się z kolekty na Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny, zamieszczonej w Sakramentarzu Gelazjańskim²⁵.

*Deus, qui salutis aeternae, beatae Mariae virginitate fecunda,
humano generi praemia praestitisti, tribue, quaesumus,
ut ipsam pro nobis intercedere sentiamus,
per quam meruimus Filium tuum auctorem vitae suscipere. Qui tecum.*²⁶

*Boże, Ty przez dar dziewictwa Najświętszej Maryi
obdarzyłeś rodzaj ludzki pierwocinami życia wiecznego,
spraw, prosimy,*

²¹ Wyslławiamy Cię, Bogurodzico, bo Tyś Chrystusa na świat wydała; wspomagaj wszystkich, którzy wielbią Ciebie. Ant. do pieśni Maryi, 31 grudnia, LG I, 410.

²² Jakub był ojcem Józefa, męża Maryi, z której narodził się Jezus, zwany Chrystusem (ant. 1), I Nieszpory z Niedzieli Świętej Rodziny, LG I, 374.

²³ Józefie, synu Dawida, nie bój się wziąć do siebie Maryi, twej małżonki, albowiem z Ducha Świętego jest Dziecię, które się w Niej poczęło (ant. 2), I Nieszpory z Niedzieli Świętej Rodziny, LG I, 375; Józef wziął w nocy Dziecię i Jego Matkę i udał się do Egiptu (ant. 3), Godzina czytań z Niedzieli Świętej Rodziny, LG I, 377.

²⁴ Por. Hymn z Jutrzni Niedzieli Świętej Rodziny: *Wziąłeś z Maryi ludzkie ciało i zamieszkałeś między nami [...]. Stałeś się dzieckiem czystej Matki poddając siebie Józefowi*, LG I, 380-381; Responsorium z Jutrzni: [...] *Ty byłeś posłuszny Maryi i Józefowi*, LG I, 381.

²⁵ *Deus, qui spe salutis aeternae beatae Mariae virginitate fecunda humano generi praemia praestitisti, tribuae, quaesumus, ut ipsam pro nobis apud te intercedere sentiamus, per quam meruimus [Filium tuum] auctorem vitae nostrae suscipere: P.D. In adsumptione Sanctae Mariae, XVIII kalendas Septembris. GeV 993.*

²⁶ Kolekta, Uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki Maryi, MR 166 (= MRP 42).

*abyśmy mogli doznawać wstawienictwa Tej,
przez którą otrzymaliśmy Syna Twojego, Dawcę życia.*

W późniejszych sakramentarzach²⁷ powyższa oracja występowała jako kolekta w oktawie Bożego Narodzenia, a w przedsoborowym Mszałe Rzymskim znalazła swoje miejsce w święto Obrzezania Pańskiego, przypadające na 1 stycznia²⁸. Na pierwszy plan wysuwa się w tej modlitwie temat dziewictwa Maryi i Jej cudownego macierzyństwa. Związany z nim temat życia ma w niniejszej modlitwie dwa odniesienia: do Chrystusa jako Boga i Dawcy życia wiecznego, czyli zbawienia (por. Ps 73, 12; Iz 61, 10; J 1, 4; Ga 4, 4-5) oraz do Maryi, która została wybrana na Matkę i ziemską rodzicielkę Syna Bożego, by umożliwić wcielenie Boga, jak to ujmuje św. Ambroży w traktacie o wcieleniu²⁹. Wybranie to zawdzięcza Bogu, który w swoim miłosierdziu postanowił ocalić człowieka i uzdolnić go do relacji ze sobą. Pierwszą, która tego doświadczyła z łaski Boga, była Maryja, Matka Chrystusa. Dlatego to On jako źródło łaski jest nieustannie obiektem dziękczynienia i uwielbienia, jak podpowiada antyfona do *Magnificat* z oktawy Narodzenia Pańskiego³⁰.

Modlitwa nad darami z uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki odnosi się do skutków dzieła zbawczego, które Bóg zapoczątkował przez Maryję:

*Deus, qui bona cuncta inchoas benignus et perficis,
da nobis, de sollemnitate sanctae Dei Genetricis laetantibus,
sicut de initiis tuae gratiae gloriamur ita de perfectione gaudere.
P.Ch.*³¹

*Boże, który wszystko napelniasz dobrem i udoskonalas,
daj nam, którzy radujemy się z uroczystości Świętej Bożej
Rodzicielki,*

²⁷ Mense Ianuario. In octabas Domini ad Sanctam Mariam ad Martyre, GrH 82; GrP 49; Dominica I post Natale Domini, Sup 1090.

²⁸ Por. Die 1 Ianuarii. In Circumcisione Domini et Octava Nativitatis (Bruy II, 440).

²⁹ *Secundum conditionem etenim corporis in utero fuit, natus est, lactatus est, in praesepio est collocatus, sed supra conditionem virgo concepit, virgo generavit; ut crederes quia Deus erat, qui novabat naturam; et homo erat, qui secundum naturam nascebatur ex homine.* S. AMBROSIUS, *De Incarnatione* 6, 54: PL 16, 867 C. Por. „Notitiae” 22(1986) nr 7-8-9, 653n.

³⁰ *Święta i nienaruszona Dziewica zrodziła nam Boga jako male Dzieciątko, i była Jego Karmicielką. Wszyscy wysławiajmy Chrystusa Zbawiciela.* Ant. do *Magnificat*, Niezspory 28 grudnia, LG I, 389.

³¹ Modlitwa nad darami, Uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki Maryi, MR 166 (= MRP 42).

*abyśmy tak, jak wielbimy Cię za początek Twojej łaski,
tak za jej skutki mogli Cię wystawiać. P.Ch.*

Modlitwa ta została utworzona z Modlitwy po Komunii zamieszczonej w Sakramentarzu Weroneńskim³². W wersji współczesnej dodano tylko frazę wyrażającą charakter święta (*de sollemnitae sanctae Dei Genetricis laetantibus*). Po wezwaniu Boga (*Deus*) występuje atrybucja, która określa Go jako Sprawcę wszelkiego dobra i rozwoju (*qui bona cuncta inchoas benignus et perficis*). Zwieńczeniem tej hojności objawionej w stworzeniu jest obdarowanie łaską, którą jest zbawienie przez Chrystusa. Z modlitwy wynika, że jej początkiem (*initium tuae [Dei] gratiae*) jest wcielenie Syna Bożego i zrodzenie z Maryi, które obchodzimy w uroczystość Bożej Rodzicielki, a spełnieniem - duchowe skutki tego faktu (*perfectio*), które dosięgają człowieka przez liturgię, zwłaszcza w Eucharystii. Zasada początku i pełni dzieła uświęcenia człowieka przez Boga została sformułowana przez św. Pawła w Liście do Filipian: *Ten, który zapoczątkował w was dobre dzieło, dokończy go do dnia Chrystusa Jezusa* (Flp 1, 6). Proces ten odnosi się do udzielonej człowiekowi łaski w Chrystusie (por. 2 Tm 1, 9)³³. Historyczny początek tego dzieła w sensie zbiorowym nastąpił w akcie wcielenia, a jego celem było włączenie każdego człowieka w życie Boże przez chrzest i Eucharystię. Zasadę tę potwierdza św. Leon Wielki w swojej homilii na Boże Narodzenie³⁴, jak też odwołuje się do niej tekst liturgiczny³⁵, bo właśnie liturgia zapewnia jej funkcjonowanie, gdy człowiek się w nią angażuje z wiarą i bezinteresownością. W powyższej Modlitwie nad darami wyczuwamy więc nie tylko oznajmienie pewnej zależności między inicjatywą a skutkiem, lecz także zobowiązującą i mobilizującą perspektywę, której można doświadczyć uczestnicząc w liturgii. Jest ona tym bardziej przekonująca, że Kościół może się odwołać do przykładu i orędownictwa Maryi, która pierwsza i w doskonały sposób doświadczyła tego prawa łaski zbawienia. Jej przykład jest rękojmnią i zachętą do wdzięczności za udział

³² *Deus, qui bona cuncta et inchoas benignus et perficis: da nobis, sicut de initiis tuae gratiae gloriamur, ita de perfectione gaudere: per. XXVIII.* In Natale episcoporum. VII. Item alia. Ve 1006.

³³ Por. Hbr 3, 14.

³⁴ *Dzisiaj to Stwórca świata wydało na świat łono dziewicy; dziś rodzić wszystkiego, co żyje, stał się Synem własnego stworzenia. Dzisiaj Słowo Boże ukazało się ciałem przyodziane, istota ludzkim wzrokiem nigdy nie dostrzegalna, poczęła być nawet dla ludzkich rąk dostępna. Dzisiaj pastuszkowie poznali z głosów anielskich, że przyszedł na świat Zbawiciel w rzeczywistym ciele i duszy naszej.* LEON WIELKI, Mowa 26, 1 (POK XXIV, 102); „Notitiae” 22(1986) nr 7-8-9, 655.

³⁵ Por. także: Ant. do *Magnificat*, Nieszpory 29 grudnia: *Król niebios z Dziewicy zechciał się narodzić, aby upadłego człowieka znów wezwać do nieba*, LG I, 399.

w łasce i nowej zbawczej ekonomii zapoczątkowanej w Maryi, a kontynuowanej w każdym człowieku dzięki liturgii³⁶.

Modlitwa po Komunii z omawianej uroczystości jednoznacznie powołuje się na wzór i bliskość z Maryją. Występuje w niej bowiem zestaw dwu tytułów Maryi jako Rodzicielki: Matka Syna Bożego (*Filii Dei Genetrix*) i Matka Kościoła (*Mater Ecclesiae*).

*Sumpsimus, Domine, laeti sacramenta caelestia: praesta, quaesumus, ut ad vitam nobis proficiant sempiternam, qui beatam semper Virginem Mariam Filii tui Genetricem et Ecclesiae Matrem profiteri gloriamur. P.Ch.*³⁷

Przyjąwszy, Panie, z radością niebiański sakrament, spraw, prosimy, abysmy, którzy oddajemy cześć Najświętszej Maryi, zawsze Dziewicy, Rodzicielce Twojego Syna i Matce Kościoła, postąpili na drodze życia wiecznego. P. Ch.

Źródłem tej modlitwy jest tekst *Postcommunio* z Sakramentarza Gelazjańskiego³⁸, w której to modlitwie nie występuje jeszcze tytuł (*Mater Ecclesiae*), wprowadzony do liturgii Kościoła na Soborze Watykańskim II wraz ze świętem Maryi Matki Kościoła³⁹ i nawiązujący do analogicznych sformułowań patrystycznych, takich jak: „Matka żyjących przez łaskę”⁴⁰, „Matka członków ciała mistycznego”⁴¹, „Matka wybranych”⁴² czy „Matka narodów”⁴³. Maryja, która jest nową „Córą Syjonu” i „Córą Jeruzalem”, jako pierwowzór nowego Ludu Bożego – Kościoła, doczekała się wypełnienia proroctwa (por. Za 9, 9) i przyjęła Króla Pokoju, który zamieszkał w Niej, wybierając Ją na swoją Rodzicielkę⁴⁴. Jezus także

³⁶ *W Nim zajaśniała tajemnicza wymiana, która nam przyniosła zbawienie.* Prefacja o Narodzeniu Pańskim, MRP 22*.

³⁷ Modlitwa po Komunii, Uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki Maryi, MR 168 (= MRP 43).

³⁸ *Laeti, domine, sumpsimus sacramenta caelestia; intercedente pro nobis Beata et gloriosa semperque virgine dei genetrice Maria ad vitam nobis proficiant sempiternam: per.* GeV 1262. XVII. Incipit canon accionis. Post communionem.

³⁹ 21 listopada 1964 r. Por. B. NADOLSKI, *Liturgika*, t. II, Poznań 1991, 134.

⁴⁰ „Mater viventium per gratiam”, S. PETRUS CHRYSOLOGUS, *Sermo* 140: PL 52, 576.

⁴¹ S. AUGUSTINUS, *De sancta virginitate* 6, 6: PL 40, 399.

⁴² S. AMBROSIUS AUTPERTUS, *Sermo de lectione evangelica* 9: PL 89, 1299.

⁴³ Tytuł ten występował już w VII w. Por. B. NADOLSKI, *Liturgika...*, 135.

⁴⁴ *Żaden jednak dzień nie kładzie nam tak na serce tych czcigodnych narodzin na niebie i ziemi, jak dzisiejszy. Dzień, nowym blaskiem światła słonecznego rozjaśniony, także i zmysłom naszym daje odczuć jasność tej przedziwnej tajemnicy. Rozmowa bowiem zdumionej Maryi z Aniołem Gabrielem i z Ducha Świętego poczęcie, nie mniej cudowne w obietnicy, jak i w wierze w ono, nie tylko odżywają w pamięci, ale rzekł-*

udzielił Jej przywileju macierzyństwa wobec tych, których odkupił (por. J 19, 26-27), członkom Kościoła. Dzięki temu ci, którzy uważają Ją za Matkę, potwierdzają swoją przynależność do Kościoła. Naśladują Ją i do Niej się uciekają, a przez to otrzymują uczestnictwo w pełni życia, jak podpowiada powyższa modlitwa, czyli korzystają z usprawiedliwienia przez łaskę (por. Rz 5, 1-2), w jakiej Maryja miała udział jako pierwsza i najwspanialsza Córka Kościoła oraz Matka.

W tematykę uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki wpisuje się prefacja o macierzyństwie Maryi. W części anamnetycznej tej prefacji została sformułowana prawda wiary na temat wcielenia i narodzenia Jezusa z udziałem Maryi:

[...] *Et te in maternitate beatæ Mariæ semper Virginis collaudare, benedicere et prædicare. Quæ et Unigenitum tuum Sancti Spiritus obumbratione concepit, et virginitatis gloria permanente, lumen æternum mundo effudit, Iesum Christum Dominum nostrum.*[...] ⁴⁵.

[...] *i abyśmy w macierzyństwie Najświętszej Maryi zawsze Dziewicy Ciebie chwalili, błogosławili i głosili. Ona za sprawą Ducha Świętego poczęła Twój Syna Jednorodzonego i trwając w chwale nie-naruszonego dziewictwa, wydała światu wieczną Światłość, Jezusa Chrystusa naszego Pana [...].*

Tekst tej prefacji powstał w oparciu o prefację na święto Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, zamieszczoną w kilku sakramentarzach⁴⁶. Dziewicze macierzyństwo Maryi zostało ukazane jako misterium, w którym Bóg okazał swoją chwałę i za które odbiera uwielbienie i dziękczynienie od swojego ludu (*te in maternitate beatæ Mariæ semper Virginis collaudare, benedicere et prædicare*). Niezwykły rodzaj macierzyństwa Matki Mesjasza był przedmiotem prorocтва⁴⁷ zarówno co do Matki, jak i co do Syna, który jest Światłością świata i Odkupicielem (por. Iz 7, 14; 49, 6). Prawdę tę podtrzymują przekazy ewangelijne,

---

byś, na nowo stają przed oczyma naszymi. Dzisiaj to Stwórcę świata wydało na świat łono dziewicy; dziś rodzić wszystkiego, co żyje, stał się synem własnego stworzenia. LEON WIELKI, *Mowa* 26, 1 (POK XXIV, 101n).

⁴⁵ Prefacja *De maternitate beatæ Mariæ Virginis*, MR 167n (= MRP 72*).

⁴⁶ *Nos te in tuis sacratissimis virginibus exultantibus animis laudare, benedicere et prædicare, inteer quasi beata Dei Genetrix intemerata Virgo Maria, gloriosissima effulsi, cuius assumptionis diem quo exaltata est super choro angelorum ad caelestia regna praesenti sacrificio celebramus.* P.Ch. CXLVIII. Assumptio sanctæ Mariæ. Pref. GrP 623; Gell 1350; 216; Ang 1227; 228; SanGall 1095: 119; Sup 1652.

⁴⁷ *Oto PANNA pocznie i porodzi Syna, i nazwie Go imieniem EMMANUEL* (Iz 7, 14).

które mówią o dziewictwie Maryi i zrodzonym z Niej Jezusie – Światłość prawdziwej (por. Łk 1, 26-35; 2, 30-32; J 1, 9).

Teologiczne uzasadnienie tajemnicy dziewiczego macierzyństwa Maryi i nienaruszalności Jej dziewictwa, uprzednio zamieszczone w święto Wniebowzięcia Maryi, pozwala na łączenie dziewiczego macierzyństwa z całokształtem odkupionej *a priori* Maryi, wolnej od grzechu pierworodnego i jego skutków. Do najostrejszych należy śmierć, która omięła Maryję jako konsekwencja niepokalanego poczęcia⁴⁸. Przypomnienie najważniejszych założeń godności Maryi i Jej związku z Chrystusem w prefacji, która rozpoczyna Modlitwę eucharystyczną, pobudza Kościół do wysławiania Boga za miłosierdzie ukazane w tajemnicy wcielenia, ale także za wywyższenie ludzkiej natury, która była najpierw udziałem Maryi, a potem naszym; każdego, który przez chrzest poddaje się Bożej ekonomii (por. Rz 3, 23-24; 5, 1-2; 6, 3-11).

Prawda o dziewiczym macierzyństwie za sprawą Ducha Świętego jest jedną z najważniejszych prawd o Maryi, o czym często pisali Ojcowie Kościoła⁴⁹. Znajduje ona swoje odzwierciedlenie w hymnach Nieszporów, Godziny czytań i Jutrzni z uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki⁵⁰. Na szczególną uwagę zasługują mariologiczne teksty Liturgii godzin, zaczerpnięte z Pisma Świętego. W pierwszej strofie hymnu z Jutrzni uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki mamy jasną aluzję do metafory „bramy zamkniętej” z Księgi Ezechiela (por. Ez 44, 1-3). Metafora ta wskazuje na dziewictwo Maryi, które otwarło się jedynie na macierzyństwo wobec Syna Bożego i który, stając się człowiekiem w Jej łonie, „nie naruszył dziewictwa matki”⁵¹. Inne biblijne aluzje występują w antyfonach Nieszporów tej uroczystości, w których dziewictwo Maryi porównane zostało do runa, na które Chrystus zstąpił jak rosa, i do gorejącego krzewu, który płonie, ale nie ulega spaleni⁵². Liturgia obiektywizuje

⁴⁸ Por. RM 41.

⁴⁹ *Virgo post conubium, virgo post conceptum, virgo post filiom*. S. ZENO VERNENSIS, *Tractatus* 1, 54, 3: PL 11, 303; por. S. AMBROSIUS, *De Spiritu Sancto* 2, 5, 38: PL 16, 750; TENZE, *In Ps 118, 12*: PL 15, 1436 B; 118, 5: PL 15, 1330; S. AUGUSTINUS, *Sermo* 191: PL 38, 1319.

⁵⁰ *O szczęśliwe narodzenie, gdy Dziewica nieskalana dała nam Odkupiciela poczętego mocą Ducha*. I i II Nieszpory uroczystości, LG I, 421; *Gdy Matka Syna zrodziła nadal zostając Dziewicą*, Godzina czytań, LG I, 424; Ant. 1, I Nieszpory z 2 Niedzieli po Narodzeniu Pańskim: *Dziewica poczęła mocą słowa, i pozostając Dziewicą, zrodziła Króla wszechświata*, LG I, 437; Ant. do pieśni Zachariasza, Jutrznia, 2 Niedziela po Narodzeniu Pańskim: *Dziewico zawsze wierna, Tyś dała światu Słowo Wcielone; Ty, po Jego narodzeniu, pozostałaś nietknięta. Ciebie wysławiamy wołając: Błogosławiona jesteś między niewiastami!*, LG I, 438.

⁵¹ *Brama wszelkiej łaski pełna otworzyła się przed Królem, a gdy Chrystus przez nią przeszedł, znów zamknęła się na zawsze*. Hymn z Jutrzni uroczystości, LG I, 429.

⁵² Ant. 2 i 3, I i II Nieszpory, 1 stycznia, LG I, 422.

interpretację tekstów biblijnych i ukierunkowuje ich właściwą egzegezę⁵³. W tym przypadku umiejscowienie powyższych tekstów w ramach uroczystości maryjnej nadaje im mariologiczny sens, a także na podstawie prawa *lex orandi* pomaga sformułować *lex credendi*, czyli potwierdzić prawdy wiary dotyczące dziewictwa i niepokalanego poczęcia Matki Chrystusa. Ukazuje się tym samym uświęcone człowieczeństwo Maryi, a z Nią wywyższenie natury ludzkiej. Liturgia nie pomija też ludzkich atrybutów tego macierzyństwa, ale wręcz docenia je i wysławia, idąc za słowami Ewangelii, które wspominają stan brzemienności Maryi i fakt, że była ziemską żywicielką Syna Bożego (por. Łk 11, 27)⁵⁴.

1.3. Mariologiczne kolekty okresu Bożego Narodzenia

Euchologia okresu Bożego Narodzenia jest nasycona chrystologiczną i mariologiczną treścią, skupioną wokół misterium wcielenia. Do wspomnianych wcześniej modlitw należy również dodać cztery mariologiczne kolekty okresu Bożego Narodzenia. Zostaną one omówione poniżej:

*Da, quaesumus, Domine, populo tuo inviolabilem fidei firmitatem, ut, qui Unigenitum tuum in tua tecum gloria sempiternum in veritate nostri corporis natum de Matre Virgine confitentur, et a praesentibus liberentur adversis, et mansuris gaudiis inserantur. P.D.*⁵⁵

Daj, prosimy Cię, Panie, ludowi swojemu niewzruszoną i mocną wiarę, aby ci, którzy wyznają, że Jednorodzony Syn Twój, który od wieków przebywał z Tobą w chwale, w prawdziwym ciele narodził się z Maryi Dziewicy, wolni byli od doczesnych przeciwności i osiągnęli pełnię chwały.

Przytoczona kolekta została bez zmian przejęta z Sakramentarza Weroneńskiego⁵⁶, ale niektóre elementy można znaleźć także w Sakra-

⁵³ Por. A. JANKOWSKI, *Blżej Bogurodzicy...*, 131-155.

⁵⁴ Ant. do pieśni Maryi, Nieszpory, 1 stycznia, LG I, 422; 2 Niedz. po Narodzeniu Pańskim, LG I, 436.

⁵⁵ Kolekta, poniedziałek okresu Bożego Narodzenia (przed Objawieniem Pańskim), MR 178 (= MRP 45).

⁵⁶ *Da, quaesumus, domine, populo tuo inviolabilem fidei firmitatem; ut qui unigenitum tuum in tua tecum gloria sempiternum in veritate nostri corporis natum de matre virgine confitentur, et a praesentibus liberentur adversis, et mansuris gaudiis inserantur: per. Mense Decembri. Natale Domini. IIII. Item alia. Ve 1252; Communitantes, et diem sacratissimum caelebrantes, quo unigenitus tuus in tua tecum gloria sempiternum in veritate nostrae carnis natus magis de longinquo venientibus visibilis et corporaliter apparuit.* Item in Theophania in die. Infra actionem. GeV 66.

mentarzu Gelazjańskim. Tekst modlitwy nawiązuje do biblijnych wątków o wcieleniu i objawieniu Syna Bożego jako Syna także człowieka, ale przede wszystkim przypomina o zbawczym znaczeniu wiary w to misterium (por. Kol 2, 6-9; 1 J 5, 4-8; 1 P 4, 13)⁵⁷. Prośba skierowana do Boga dotyczy umocnienia wiary, ale także ulgi w konfrontacjach z doczesnością. Można się w tym miejscu domyślać nadziei na doświadczenie uświęcającej i przemieniającej mocy Chrystusa, który przyjąwszy naturę ludzką i wkroczywszy w doczesność, poddaje się wszystkim jej konsekwencjom, aby ją wyrwać z jarzma Szatana, oczyścić ze skutków grzechu i przywrócić ją na nowo Ojcu (por. Ef 1, 7-14; 2, 7. 21). Doświadczenie zbawczej ulgi z tego powodu już w tym eonie może nastąpić jedynie przez wiarę i u tych, którzy wierzą, że w Liturgii Chrystus czyni „brzemień lekkim i słodkim” (por. Mt 11, 30).

W Mszałe z 2002 roku została zamieszczona jeszcze jedna kolekta przeznaczona na poniedziałek po Objawieniu Pańskim, która nie ma jeszcze polskiego przekładu:

*Deus, cuius Verbi aeternitas caeli faciem decoravit,
et ex Maria Virgine carnis nostrae fragilitatem suscepit,
quaesumus, ut qui splendor veritatis in nobis apparuit,
pro mundi redemptione in plenitudine potestatis procedat.
Qui tecum*⁵⁸.

*Boże, którego Słowo wiekuiste przyozdobiło firmament nieba,
i z ciała Maryi Dziewicy przyjęło naszą kruchość,
prosimy, aby ten, który blask prawdy wśród nas objawił,
dla zbawienia świata pełną moc okazał.*

Aluzja maryjna dotyczy przyjęcia od Niej natury ludzkiej przez Jezusa. Bóg ją przyjął za pośrednictwem Kobiety. W modlitwie zwraca uwagę symbol „cudownej wymiany”, w ramach której Bóg przyjął kruchość ludzkiej natury (*nostra fragilitas*), a w ciele objawił blask prawdy (*veritatis splendor*), który już teraz na ziemi jest przejawem chwały Boga. Chrystus, stając pośród ludzi i przyjmując ich naturę objawił chwałę Bożej miłości i mądrości, Jego odwieczny zamysł, ujęty w treści Ewangelii

⁵⁷ Por. także: S. AMBROSIUS, *Tractatus de fide orthodoxa* 8, 356: PL 17, 565n; *Enarrationes in Psalmos*. Ps 35, 4, 737, 4: PL 14, 955: *Adverte misterium: ex utero virginis idem et servus exivit et Dominus, servus ad operandum, Dominus ad imperandum, ut regnum Deo in hominum mentibus radicaret.*

⁵⁸ Kolekta, poniedziałek Okresu Bożego Narodzenia (po Objawieniu Pańskim), MR 178.

(por. 2 Kor 4, 4). Szczególne miejsce w objawieniu chwały tego misterium wypełnia Maryja, o której mówi antyfona do *Magnificat* z Nieszporów Drugiej Niedzieli po Narodzeniu Pańskim: *Pełna łaski jesteś, Maryjo Dziewico, bo Twoje łono nosiło tajemnicę Bożą*. Jej zgoda na przyjęcie woli Boga dotyczącej wcielenia dała początek objawieniu Boga w pełni człowieczeństwa.

Kolejne dwie kolekty z tygodnia poprzedzającego Objawienie Pańskie, odnoszą się do przemiany człowieka:

*Deus, qui, per beatum sacrae Virginis partum,
Filii tui carnem humanis fecisti praeiudiciis non tereni, praesta,
quaesumus,
ut, huius creaturae novitate suscepti, vetustatis antiquae contagiis
exuamur. P.D*⁵⁹.

*Boże, który przez zrodzenie z Najświętszej Dziewicy,
swojego Syna przyoblekłeś w ciało ludzkie, spraw prosimy,
abyśmy, przez przyjęcie nowej natury, porzucili stare nawyki dawnej.*

Elementy aktualnej modlitwy znajdujemy w obu najstarszych sakramentarzach⁶⁰. Tekst wyraża istotę „tajemniczej wymiany”, jaka się dokonała między Bogiem a człowiekiem. Dzięki przyjęciu natury ludzkiej przez Syna Bożego natura ta doznała uświęcenia i stała się nową naturą. Kontynuacja tego procesu realizuje się w liturgii, a zwłaszcza w sakramentach chrztu i Eucharystii. Nowe życie zaszczerpione na chrzcie (por. Rz 6, 4; 2 Kor 5, 17; Kol 3, 9-10) rozwija się z udziałem Ducha Świętego (por. 2 Kor 3, 18), który prowadzi ochrzczonych przez paschalny trud pokonywania starego człowieka i wzrastania w nowości natury zbawionych. U początków tej możliwości jest Matka Boga jako Ta, która pierwsza doznała tej zwycięskiej mocy Odkupiciela i swoją zgodą w wierze otworzyła ludzkości bramy zbawienia. Znajduje zatem szczególne odniesienie w refleksji teologicznej i jest orędowniczką wzrostu duchowego człowieka. Zależność tę podkreślali w swoich pismach Oj-

⁵⁹ Kolekta, wtorek Okresu Bożego Narodzenia (przed Objawieniem Pańskim), MR 180 (= MRP 46).

⁶⁰ *Deus, qui, per beatae sacrae Virginis partum, sine humana concupiscentia procreatum, in Filii tui membran venientes paternis fecisti praeiudiciis non tereni, praesta, quaesumus, ut, huius creaturae novitatae suscepti, vetustatis antiquae contagiis exuamur.* XL. VIII. kalendas Ianuarias. Natale Domini. II. Item alia. Ve 1244; *Deus, qui per beatae Mariae sacrae Virginis partum [...].* Item in wigilia Domini mane prima. Kolekta. GeV 10.

cowie Kościoła, a w szczególności św. Leon Wielki⁶¹ i Piotr Chryzolog w homilii o dziewictwie Maryi⁶².

W sobotę przed uroczystością Epifanii liturgia przewiduje kolektę zarysowującą perspektywę naszej przemiany dzięki skutkom ekonomii wcielenia:

*Omnipotens sempiterna Deus,
qui per adventum Unigeniti Filii tui nova luce radiare dignatus es,
concede nobis, ut, sicut eum per Virginis partum in forma nostri
corporis meruimus habere participem, ita et in eis regno gratiae
mereamur esse consortes. Qui tecum.*⁶³

Wszchemogący wieczny Boże,
który przez przyjście Jednorodzonego Syna Twojego ukazałeś się
w blasku nowego światła, daj nam, abyśmy się stali jego uczestni-
kami, tak jak On przez zrodzenie z Dziewicy przybrał postać nasze-
go ciała, i tak byśmy zostali włączeni do królestwa Jego łaski.

Modlitwa ta została przejęta ze starożytnej oracji przypadającej na czwartą Niedzielę Adwentu⁶⁴. Występuje w niej, podobnie jak we wcześniej przytoczonej modlitwie, prośba o możliwość udziału w życiu Bożym, ze względu na fakt, że Syn Boży wszedł w egzystencję człowieka i przyjął na siebie wszystko, co ludzkie (por. Iz 60, 2; Ga 4, 4-5; Flp 2, 7). Temat ten był często podejmowany przez św. Leona Wielkiego⁶⁵, a także spotykamy go w Komentarzach Prospera z Akwitanii do Listu św. Pawła do Galatów⁶⁶, jak również w Komentarzu do Listu do

⁶¹ Por. S. LEO MAGNUS, *Epistola* 114, 14: PL 54, 1029 B.

⁶² Por. S. PETRUS CHRYSOLOGUS, *Sermo* 148: PL 52, 596.

⁶³ Kolekta, sobota Okresu Bożego Narodzenia (przed Objawieniem Pańskim), MR 188 (= MRP 50).

⁶⁴ *Omnipotens sempiterna Deus, qui per adventum unigeniti Filii tui Domini nostri Iesu Christi nova luce radiare dignatus es, concede nobis, ut sicut eum per Virginis partum in forma nostri corporis meruimus habere participem, ita in regno gratiae eius mereamur esse consortes.* Dominica IIII de Adwentu. Berg 68.

⁶⁵ M.in.: Z tego właśnie rodzaju Objawienia, rozpraszającego mgły wątplenia z serc ludzkich, bierze swoją wysoką rangę dzisiejsze święto. Objawienie to daje duszom tak głębokie wejście w istotę Syna Bożego, iż nie odczuwają one jako przeszkody dla swojej wiary faktu, że jest On i synem człowieczym zarazem. Dzieciństwo Zbawiciela jest dla nich raczej objawieniem Bóstwa, gdy swoje poznanie rozpoczęte przez zmysły, z ludzkich na boskie jego przenoszą właściwości. Kogo przygnębia widok słabego maleństwa, prostuje się wobec oznak Jego wielkiej potęgi. Boć takiej właśnie pomocy wymagała i natura nasza i sprawa sama: nie mogły wybawić rodzaju ludzkiego ani pokora bez majestatu, ani majestat bez pokory. LEON WIELKI, *Mowa na Objawienie Pańskie* 38, 2 (POK XXIV, 166).

⁶⁶ Por. S. PROSPER AQUITANUS, *Responsiones ad Capitula Gallorum*, 9: PL 51, 165.

Koryntian św. Ambrożego⁶⁷. Głównym symbolem misterium wcielenia jest światło, które oznacza Chrystusa. On przez swoje przyjście roznieca mroki grzechu i niweluje przepaść między Bogiem a stworzeniem. Światło, blask i splendor są oznakami królewskiej godności Mesjasza i Boga, który wkracza w ziemskie przestrzenie ludzkiej egzystencji. Za pierwszym razem zwiastunem była Boska epifania pod postacią bezbronno Niemowlęcia w ramionach Matki, a dzisiaj znakiem Jego epifanii jest Eucharystia⁶⁸, gdy przychodzi pod postacią chleba i wina, aby dać ochrzczonym i żyjącym przez łaskę udział w swoim królestwie, jak zapowiada powyższa kolekta przypadająca przed Objawieniem Pańskim i przygotowująca do tego święta. Maryja jest wspomniana jedynie jako Rodzicielka Boga ze strony ludzkiej, a więc nieodzowne ogniwo między sferą niebiańską i ziemską.

2. Przesłanki dla duchowości liturgicznej

Okres Bożego Narodzenia wspomina Maryję w sposób niezwykle zrównoważony, przyznając naczelne miejsce tajemnicy wcielenia i objawienia się Bożego Syna wśród ludzi. Maryja jednak występuje w dzisiejszej liturgii tego okresu dość często ze względu na rolę, wynikającą z przewidzianej dla Niej przez Boga relacji z Mesjaszem. Z Jej przykładu i funkcji w dziele zbawienia rodzą się wnioski dla duchowej drogi uczniów Chrystusa i ich odniesienia do Niego i do Maryi. W oparciu o przytoczone wyżej teksty liturgiczne można sformułować kilka przesłanek, wynikających z zawartej w nich treści teologicznej, jak i samego kontekstu liturgicznego. Jaką więc Maryję poznajemy z tekstów liturgicznych okresu Bożego Narodzenia i jaki to ma wpływ na nasze chrześcijaństwo?

2.1. Wstawiennictwo Maryi i wiara w jego moc

W omawianych tekstach, zwłaszcza w modlitwie nad darami z Niedzieli Świętej Rodziny, jak i w kolekcie z uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki, został uwydatniony najstarszy element duchowości maryjnej, którym jest wstawiennictwo Matki Bożej. Misterium wcielenia i związany z nim okres Bożego Narodzenia służą szczególnie podkreśleniu statusu Maryi jako wybranej do szczególnej relacji z Bogiem przez macierzyń-

⁶⁷ Por. S. AMBROSIUS, *Commentaria in Epistolam B. Pauli ad Corinthos secundam* 176, 3: PL 17, 286.

⁶⁸ Por. P. PARSCH, *Rok liturgiczny*, t. I, Poznań 1950, 320.

stwo wobec Chrystusa. Ten kontekst jest nierozzerwalny z uzasadnieniem Jej mocy wstawienniczej. Należy Ona bowiem do najściślejszego grona Jezusa jako Jego Rodzicielka oraz jako człowiek odkupiony uprzedzającą łaską Boga i przez to zdolny bez przeszkód do zjednoczenia z Chrystusem. Ta wyjątkowość, ustanowiona przez Boga przez Jej niepokalane poczęcie i dziewicze macierzyństwo, potwierdza dar Bożego upodobania w Jej osobie i predestynuje Ją do szczególnie skutecznego orędownictwa za ludźmi. Rolę Jej wstawiennictwa szczególnie podkreślał L. M. Grignon de Montfort w *Traktacie o cudownym nabożeństwie do Najświętszej Maryi Panny*, a także wiele cennych wyjaśnień na ten temat dostarcza współczesna teologia⁶⁹ i Magisterium Kościoła⁷⁰.

Czas wcielenia jest okresem ukazującym bezgraniczne miłosierdzie Boga, który wychodzi ku człowiekowi tam, gdzie on się znajduje. Już w tym etapie dziejów zbawienia ukazuje się obraz Dobrego Pasterza, nieskończonego Boga szukającego zagubionych dusz i przekraczającego granice natury. Maryja, którą poznajemy w tekstach liturgicznych jako orędowniczkę w sprawach zbawienia, została ukazana jako stojąca najbliżej tego miłosierdzia, które wcieliło się najpierw w Jej łonie, czyniąc Ją pierwocinami odkupienia, aby następnie pozostać już na zawsze w tych, którzy są Jej braćmi i siostrami w wymiarze ludzkiej natury. Tym bardziej więc jest nam bliska Jej osoba i tym ufniej szukamy u Niej skutecznego wstawiennictwa u Boga.

Misterium wcielenia nasuwa jeszcze jeden ważny aspekt, jakim jest kształtowanie i wzrost. Jezus kształtował się w łonie Maryi od swojego poczęcia za sprawą Ducha Świętego aż do narodzenia z Niej na sposób ludzki. Formacyjny charakter roku liturgicznego, do czego nawiązuje Konstytucja o liturgii⁷¹, ujawnia się w okresie Bożego Narodzenia w zachęcie do kształtowania duchowego i wzrostu w łasce, aby nowy człowiek objawiał się coraz wyraźniej, zakorzeniając się w łasce sakramentalnej czerpanej przede wszystkim z Eucharystii i przy wroście świadomości wiary, do czego przyczyniają się czytania i teksty liturgiczne tego okresu. Szczególny aspekt uzyskuje w tej optyce rola Maryi, która nie ogranicza się jedynie do wstawiennictwa, ale staje się Ona przede wszystkim najskuteczniejszą Wychowawczynią. Czas ten jest więc szkołą szczególnego zawierzenia Maryi w Jej staraniach o kształtowanie w ochrzczonym obrazu Jezusa Chrystusa.

⁶⁹ Por. H. U. VON BALTHASAR, *Sponsa Verbi*, Eisdedeln 1961; J. RATZINGER, *Córa Syjonu*, tł. B. Widła, Warszawa 1997; R. LAURENTIN, *Matka Pana. Krótki traktat teologii maryjnej*, tł. Z. Proczek, Warszawa 1989.

⁷⁰ Por. PAWEŁ VI, Adhortacja apostołska *Marialis cultus* (1974); JAN PAWEŁ II, Encyklika *Redemptoris Mater* (1987).

⁷¹ Por. SC 103; 105.

2.2. Maryjność chrystocentryczna

Teksty liturgiczne okresu Bożego Narodzenia dość często odnoszą się do Maryi. Została wprowadzona specjalna uroczystość poświęcona Matce Bożej Rodzicielce, która zastąpiła dotychczasowe święto Obrzezania Jezusa. Ten dodatkowy akcent maryjny i liczne teksty dotyczące macierzyństwa Maryi oraz Jej nienaruszonego dziewictwa, pomagają lepiej poznać Jej Syna i przyjąć prawdę o dwu naturach Chrystusa. W tym doniosłą rolę odgrywa wzmocnienie wiary w pełnię Jego człowieczeństwa z racji narodzenia z Maryi, która była prawdziwym człowiekiem. Z kolei Jej specjalne przygotowanie, aby mogła być rzeczywiście *laski pełna*, świadczy o przeznaczeniu Jej na Matkę Wcielonego Słowa, Jezusa Chrystusa, który jest prawdziwym Bogiem.

Wyeksponowanie dzięki opcji mariologicznej człowieczeństwa Jezusa służy utwierdzeniu wiary w tę prawdę i skłania do poznawania człowieczeństwa, które znamy z zapisów Ewangelii. Przyjęcie ludzkiej natury przez Jezusa oznacza zbliżenie się Boga do człowieka, a Maryję czyni szczególną pośredniczkę w zbliżaniu się człowieka do Boga. Dlatego zestawienie misterium Bożego Narodzenia z tajemnicą Jej Boskiego macierzyństwa sprzyja ukazaniu Jej nie tylko jako Rodzicielki Jezusa, ale i przewodniczki duchowej po ścieżkach prowadzących człowieka ku Bogu i upodabniania się do Syna Bożego w ramach chrzcielnego podobieństwa. Związek Bożego Narodzenia i macierzyństwa Maryi wyraził się w kalendarzu liturgicznym, gdy święto Matki Bożej Rodzicielki, ustanowione na cześć nadania Jej tytułu *Theotokos* podczas Soboru Efeskiego, przeniesiono z 11 października na 1 stycznia w oktawie Bożego Narodzenia⁷².

Maryja – Matka Jezusa i Matka Kościoła przyczynia się w ten sposób do wzrostu duchowego członków Kościoła i jest najwiarygodniejszą rękojmnią zbawczej perspektywy i twórczej nadziei w życiu, zwłaszcza na początku każdego nowego roku. Przybliżenie genealogii Chrystusa od strony Matki jest przypomnieniem Jego związku z człowiekiem i naszego podobieństwa do Niego. Ten fakt wzbudza motywację do naśladowania Jezusa i ułatwia go przez przybliżenie możliwego do poznawania obrazu Syna Bożego. Okres Bożego Narodzenia, jako szczególny w Kościele czas skupienia na Słowie Wcielonym, pomaga otwierać się na sens słowa Bożego i przez poznawanie go z Biblii oraz przyjmowanie na Eucharystii staje się szkołą bardziej świadomej praktyki życia w Duchu. Bardziej

⁷² Por. Cz. KRAKOWIAK, *Świętowanie tajemnicy Narodzenia i Objawienia Pańskiego*, Sandomierz 2006, 49.

zrozumiały i zachęcający staje się wzór ludzkich przejawów miłości ukaziwanych w Chrystusie – Synu Bożym i człowieczym i w Maryi, Matce Jego i naszej.

3. Maryjność soteriologiczna

Maryja została ukazana jako Niewiasta, która przyjęła wolę Boga bez wahania i zawierzywszy Mu całkowicie, zgodziła się zostać Matką Syna Bożego. Dzięki Jej wierze i gotowości na tę wolę Bóg dosięgnął człowieka w jego ziemskiej egzystencji, stając się mu bliski w sposób zupełnie nowy i istotny, sięgający komunii osobowej. Nie jest to tylko zbliżenie się Boga do człowieka poprzez zaistnienie w wymiarze doczesnym, ale także zbliżenie się poprzez naturę. Maryja, która okazała się wierną Córá Izraela, stała się pośredniczką w misterium wcielenia i dając Jezusowi własne ciało, zapoczątkowała proces uświęcania ludzkiej natury przez Odkupiciela. Jej *fiat* rozpoczęło czas zbawienia. Zwiastowanie potwierdziło ingerencję Ducha Świętego w tym procesie i od tej pory ten sam Duch przekazywany poszczególnym wiernym na chrzcie sprawia odrodzenie człowieka przez przebóstwienie jego natury skażonej grzechem pierworodnym i przyjęcie w swoją egzystencję życia Chrystusa. W ten sposób początek zbawienia, który wyraził się w zgodzie i macierzyństwie Maryi wobec Syna Bożego, otrzymuje swoją kontynuację i rozwój na sposób liturgiczny w Kościele. Papież Paweł VI w adhortacji *Marialis cultus* mówi o chrzcielnym przedłużaniu macierzyństwa Maryi w Kościele⁷³.

Papież powołuje się w tym względzie na naukę Ojców Kościoła, a zwłaszcza na homilie św. Leona Wielkiego, w których czyni on śmiałe analogie między macierzyństwem Maryi za sprawą Ducha Świętego a macierzyństwem Kościoła za sprawą tego samego Ducha działającego w sakramencie chrztu: *Począł się bowiem w łonie Najświętszej Panny z tego samego źródła, jakie otworzył w chrzcielnicy. Nadał wodzie, co dał matce. Moc Najwyższego (Łk 1, 35) i osłonięcie przez Ducha Świętego sprawiły, że Maryja zrodziła Zbawiciela, one też sprawiają, że woda chrzcielna odradza wierzącego*⁷⁴. W liturgii mozarabskiej mamy fragment modlitwy liturgicznej, która tę tajemniczą analogię ujmuje w słowach: *Tamta [Maryja] nosiła życie w łonie, ten [Kościół] – w chrzcie. Do łona tamtej Chrystus wstąpił, w wody tego Chrystus przyoblekł się*⁷⁵.

⁷³ Por. MC 19.

⁷⁴ LEON WIELKI, *Mowa na Boże Narodzenie* 25, 5 (POK XXIV, 100). W innym miejscu św. Leon naucza: *Boć za sprawą tego samego Ducha rodzi się Chrystus z żywota nieskażonej Matki, co chrześcijanin z łona Kościoła świętego. Mowa* 29, 1 (POK XXIV, 121).

⁷⁵ Por. MC 19.

Przytoczona analogia podkreśla znaczenie chrzcielnej godności człowieka i rolę decyzji jednostki. Tak jak Maryja, która odważyła się na oryginalną i światłą decyzję wiary⁷⁶, każdy ze swojej strony może przyjąć Boży zamysł i wejść w sferę życia wiecznego. W pewnym sensie z racji pokrewieństwa natury ludzkiej każdy może niejako wejść w decyzję Maryi, która jest prototypem Kościoła i każdego człowieka odkupionego, albo może tę wolę odrzucić, tracąc nie tylko osobiście, ale i dla innych szansę zbawienia, która wprawdzie przeznaczona jest dla wszystkich, ale przychodzi przez jednostkę.

4. Wdzięczność za dzieło Chrystusa dokonane z udziałem Maryi

W tekstach eucharystycznych okresu Bożego Narodzenia wielokrotnie spotykamy formuły, które mówią o hojności Boga. Najwspanialszym darem jest sam Jezus, Syn Boży i zbawienie, jakie przyniósł w swojej Osobie i dziele, którego dokonał. Wraz z tym darem Bóg udzielił jeszcze innych, które przygotowały ludzkość na przyjęcie Mesjasza. Spośród nich wyróżnia się Maryja i Jej atrybuty, które wskazują na Jej nadprzyrodzone wyposażenie do pełnienia wobec Chrystusa roli ziemskiej Matki. Modlitwy wymieniają Jej dziewictwo i macierzyństwo (Kolekta z uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki), dzięki czemu ludzkość otrzymała Mesjasza – „Dawcę życia”, który stał się dla człowieka dostępny w ludzkiej naturze, a następnie w Eucharystii i w innych sakramentach Kościoła.

Maryja jako uwieńczenie Bożej dobroci i hojności wobec człowieka przywołuje do wdzięczności za wszystko, co pochodzi od Boga, czyli stworzenie i jego moc rozwoju. Niezawodność Bożej miłości i doskonałość Jego planu pobudza do wdzięczności za obdarowanie łaską, ale nie mniej za jej skutki w duszy człowieka, które następują dzięki uczestnictwu w liturgii, zwłaszcza w Eucharystii (Modlitwa nad darami z uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki). W związku z tym w macierzyństwie Maryi i wszystkim, co Ją do tej roli przygotowało, Kościół wysławia Ją samą, a w Niej i dzięki Niej Boga, który jest Sprawcą wcielenia i odkupienia (Prefacja o Macierzyństwie Maryi).

Maryja jako Służebnica Pańska i Matka uczy Kościół dostrzegania Bożej miłości i dobroci, a następnie właściwej postawy, sprzyjającej przyjmowaniu tych darów. Taką postawą jest wdzięczność. Wcielenie i Boże narodzenie zwiastują pełnię czasów, która stanowi wypełnienie Bo-

⁷⁶ Por. KKK 969.

zej obietnicy o zbawieniu człowieka. Tylko Chrystus jest owym „posłanym” do każdego człowieka, a w pierw został dany Maryi jako pierwszej z ludzi i zapoczątkował fazę nowego „przejścia” Boga wśród ludzi, którego owocem jest zbawienie i osiągnięcie pełni przez wszystkich w ten sposób, że to On będzie „wszystkim we wszystkich” (por. Ef 1, 10. 23; Kol 1, 19). Antycypacją tej pełni jest każda Eucharystia, w której Chrystus zamieszkuje w człowieku i pobudza do największej wdzięczności rozszerzającej serca na przyjmowanie daru i na hojność wobec braci. Taka postawa jest znakiem miłości i dzielenia się nią, by budować i umacniać komuniję osób. Rys komunijny stanowi charakterystykę okresu Bożego Narodzenia, w którym Emmanuel prawdziwie buduje więź między sobą a ludźmi i pomiędzy nimi wzajemnie. W ten sposób przyjście Chrystusa wzbudza radosne przyjęcie i wdzięczność okazywaną w twórczej hojności dla Boga i ludzi. Objawia się to najpierw w Maryi, Bożej Rodzicielce, aby coraz dynamiczniej przenikało lud Boży i zachęcało go do aktywnej i zbawczej przemiany świata, do której wzywa nas ostatni Sobór⁷⁷, a co roku 1 stycznia mobilizuje uroczystość ku czci dziewiczego macierzyństwa Maryi.

5. Wnioski

Teksty liturgiczne okresu Bożego Narodzenia przybliżają rolę Maryi w dziele zbawienia, a tym samym uwydatniają znaczenie człowieka i jego powołanie do udziału w Bosko-ludzkim misterium. Aby to powołanie mogło być zrealizowane, nieodzowna jest otwartość na Chrystusa, który jako Bóg-Człowiek przychodzi do każdego człowieka, aby go przemienić i z nim razem realizować wieczny plan zbawienia ludzkości przez miłość. Maryja ukazana w tekstach tego okresu objawia się jako prototyp Kościoła i każdej osoby, ucząc, jak poddać się Boskiej ingerencji, aby w tym planie i dziejącym się misterium wystąpić najwłaściwiej zarówno wobec Boga, jak i wobec ludzi.

Model Maryi i Jej rola zostały zarysowane w niektórych tekstach eucharystycznych z Niedzieli Świętej Rodziny, uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki oraz kilku kolekt okresu Bożego Narodzenia przed Obja-

---

⁷⁷ Por. GS 45. Celnym komentarzem do tego wyzwania jest refleksja na temat uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki: *Wpatrujemy się dziś w pełne miłości matczyne oblicze Matki Bożej – naszej siostry, córki ziemi. Ona to, dzięki współdziałaniu Ducha Świętego, właśnie w czasie zrodziła Syna Bożego. Oznacza to, że i nasz czas przeznaczony jest dla rodzenia dobra, promiennej przyszłości, rodzenia ostatecznie samej wieczności.* B. NADOLSKI, *Pełnia czasu. Rozważania na Adwent i Boże Narodzenie*, Kraków 2001, 72.

wieniem Pańskim. Pozwalają one na określenie następujących cech duchowości maryjnej tego okresu:

- Wiara i korzystanie z wyjątkowej mocy wstawienniczej Maryi jako Matki Boga i najbliższej Mu spośród ludzi. Jej wstawiennictwo ma zapewnić człowiekowi kształtowanie podobieństwa do Chrystusa oraz stopniowe osiąganie bliskości z Bogiem przez łaskę sakramentalną i udział w liturgicznym spotkaniu z Chrystusem.
- Maryjność okresu Bożego Narodzenia niezmiennie koncentruje na Chrystusie i pomaga poznawać Go w Jego Boskiej i ludzkiej naturze, a szczególnie dzięki tej ostatniej odkrywać Go w Ewangelii i liturgii oraz mobilizować się do realnego naśladowania Go w życiu.
- Mariologia okresu wcielenia nabiera szczególnego sensu ze względu na odniesienie do misterium zbawienia, które jest kontynuacją ziemskiego poczęcia i narodzenia Jezusa Chrystusa. Wiara i uległość Maryi wobec woli i planu Boga Ojca staje się główną przesłanką dla uczniów Chrystusa. W tym aspekcie Maryja jest wzorem słuchania, mądrości i posłuszeństwa.
- Maryja ukazuje niezmiernie bogactwo dobroci i hojności Boga, pobudzając do aktywnej egzystencjalnej wdzięczności człowieka wobec Niego. Wyrazem tej wdzięczności jest kult liturgiczny, co potwierdzają formuły eucharystyczne, ale przede wszystkim rodząca się twórcza miłość wobec Boga i ludzi, inspirowana wzorem Matki Jezusa.

S. dr Adelajda Sielepin CHR
Papieska Akademia Teologiczna (Kraków)

ul. J. Szujskiego 4
PL - 31-123 Kraków

e-mail: s_adelajda@poczta.onet.pl

The liturgical Marian spirituality of the Christmastide

(Summary)

The article entitled „The liturgical Marian spirituality of the Christmastide” refers to the influence of the Blessed Virgin Mary on the spiritual life as presented in the liturgical texts of the Christmastide. The study of the mariological texts from the Paul VIth Missal and the post Conciliar Liturgy of the Hours embraces nine texts, which originate from: The Holy Family Sunday (prayer over the gifts), the solemnity of Mary, Mother of God (the whole eucharology) and the four opening prayers of the days preceding the Epiphany.

The analysed texts allow for the following conclusions in respect to the spirituality of the Christmastide: the emphasis of the unique importance of Mary's intercession as the Virgin Mother of God; Christocentric and soteriological character of mariology of the Christmas liturgy; inspiration for the gratitude to God for His salvific work and generosity revealed in human history and with the participation of the Holy Mother.